

Đề bài: Nhân vật Mị là một thành công của Tô Hoài trong việc xây dựng con người thức tỉnh. Hãy chứng minh nhận định ấy

Bài làm

Truyện Vợ chồng A Phủ trong tác phẩm Truyện Tây Bắc (1953) là thành công tốt đẹp đầu tiên của Tô Hoài sau Cách mạng tháng Tám. Qua cuộc đời tù ngục đau khổ của Mị và A Phủ, hai nô lệ của thống lí Pá Tra ở Hồng Ngài, Tô Hoài đã phản ánh nổi thống khổ của người Mèo trong chế độ cũ và sự vùng dậy của họ để giành lấy tự do, hạnh phúc, một lòng đi theo cách mạng và kháng chiến.

Nhân vật Mị trong truyện Vợ chồng A Phủ là một thành công của Tô Hoài trong việc xây dựng con người thức tỉnh.

Con người thức tỉnh trong văn học là những nhân vật từng nếm trải nhiều cay đắng, tù ngục và đau khổ; trải qua những năm dài bị áp bức bóc lột, bị chà đạp, giày xéo mà trở thành con người gần như vô cảm vô hồn, sống trong trạng thái nhẫn nhục, cam chịu cho thân phận mình. Cuối cùng, con người thức tỉnh dần dần "hồi sinh", tự ý thức về quyền sống và quyền làm người của mình, phản kháng áp bức, bắt công giành lấy tự do và hạnh phúc, xây dựng một cuộc sống có ý nghĩa. Cùng với nhân vật A Phủ, ta thấy rõ nhân vật Mị là "con người thức tỉnh" giàu ý nghĩa nhân văn.

Cuộc đời Mị đầy bi kịch. Mị xinh đẹp, thối sáo hay, nhiều chàng trai Mèo mê "ngày đêm đã thối sáo đi theo Mị". Nhưng hạnh phúc tuổi xuân không đến với người con gái đáng thương này. Mẹ Mị đã mất. Nhà nghèo, bố Mị đã già. Món nợ truyền kiếp, mỗi năm phải đem nộp lãi cho chủ nợ một nương ngô đã trở thành sợi dây oan nghiệt đối với Mị. Mị đã bị A Sử (con trai thống lí Pá Tra) "cướp được" đem về cúng trình ma. Bố Mị chỉ còn biết cất lời than trong nước mắt: "Chao ôi! Thế là cha mẹ ăn bạc của nhà giàu từ kiếp trước, bây giờ ta bắt bán con trừ nợ. Không thể làm thế nào khác được rồi!".

Với Mị, kiếp con dâu gặt nợ đau khổ, tù ngục vô cùng. Đêm nào Mị cũng khóc. Tự thương cho số phận mình, Mị phải chết, Mị phải tự tử bằng lá ngón hái được ở trong rừng - Hình ảnh Mị: "hai tròng mắt còn đỏ hoe", quỳ lạy, úp má xuống đất, nức nở, hình ảnh bố Mị "cũng khóc" cất lời than... đã cho thấy một bi kịch đầy nước mắt! Mị muốn ăn lá ngón tự tử và Mị không cam chịu kiếp nô lệ trong thân phận con dâu gặt nợ. Mị muốn được sống trong một cuộc đời đáng sống, sống có ý nghĩa làm người. Sống trong nô lệ và tù ngục thì tự tử còn hơn. Phản kháng ấy tuy tiêu cực, nhưng cho thấy Mị đã ý thức về nhân phẩm của mình. Ý thức về nhân phẩm, phủ định thực tại đen tối là biểu hiện của con người thức tỉnh.

Mị muốn chết mà không chết được. Mị chết nhưng nợ quan vẫn còn, bố Mị đã già yếu quá rồi. Ai có thể làm nương ngô giả được nợ thống lí! Mị chỉ còn biết khóc. Mị phải ném nắm lá ngón xuống đất. "Mị không đành lòng chết... Mị đành phải trở lại nhà thống lí". Mị cam chịu kiếp nô lệ con dâu gặt nợ vì Mị thương bố. Mị hiếu thảo và giàu hi sinh biết bao!

Quá trình thức tỉnh của con người thức tỉnh là những năm dài đen tối, là những tháng ngày tù ngục đắng cay. Mị cũng vậy. Nơi Mị ở là một cái buồng kín mít như cái chuồng nhồi thú, chỉ có một lỗ vuông bằng bàn tay ra. Có lúc Mị nghĩ rằng mình cứ chỉ ngồi trong cái lỗ vuông ấy mà ra "đến bao giờ chết thì thôi". Nhan sắc, tuổi xuân của Mị bị tước đoạt, xéo, bị chà đạp. Mị bị bóc lột tàn

nhẫn, phải làm quần quật quanh năm. Lên núi hái thuốc phiện, bẻ bắp, hái củi, bung ngô... lúc nào cũng gài một bó đay trong tay để tước thành sợi. Có lúc lại thấy Mị quay sợi bên tảng đá trước cửa, cạnh tàu ngựa. Bó đay ấy, tảng đá ấy như cái xiềng, cái xích, cái thòng lọng oan nghiệt đối với Mị. Mị bị áp bức mà trở nên tê liệt dần. Không nghĩ đến việc ăn lá ngón tự tử nữa. Mị "tưởng mình cũng là con trâu, cũng là con ngựa". Mị "cúi mặt", "mặt buồn rười rượi". Mị cam chịu "ở lâu trong cái khổ, Mị quen khổ rồi". Gần như vô cảm vô hồn, lâu dần "Mị càng không nói, lù lù như con rùa nuôi trong xó cửa". Thân phận Mị có khác nào cô gái Thái bị ép duyên trong truyện thơ Tiễn dặn người yêu:

Ngẫm thân em chí bằng thân con bộ ngựa

Bằng con châu chuộc thôi...

Cảm thấy kiếp mình, thân phận mình như con trâu, con ngựa, con rùa, con bộ ngựa, con châu chuộc, có nghĩa là chén đắng cay của cuộc đời đã uống cạn, chỉ còn sống trong tê liệt, nhẫn nhục và cam chịu. Chẳng phải đời Mị đã lụi tàn?

Con người thức tỉnh được hồi sinh không chỉ với ngoại cảnh mà còn tự tâm hồn mình, ý thức mình. Mị đã thức tỉnh với những đêm tình mùa xuân ở Hồng Ngài. Tết đến, mùa xuân làng Mèo làm cho hoa thuốc phiện "đỏ au" thêm rực rỡ, những chiếc váy hoa phơi trên mồm đá xòe như con bướm sặc sỡ. Những cuộc vui chơi của trai gái, trẻ con như đánh pao, đánh quay, thổi sáo, thổi khèn và nhảy múa diễn ra náo nhiệt trên sân trước nhà. Và tiếng sáo tiếng khèn "rủ bạn đi chơi" làm cho Mị "thiết tha bồi hồi". Mị nhắm theo tiếng hát, tiếng sáo vọng lại:

...Ta không có con trai con gái

Ta đi tìm người yêu...

Tiếng sáo lay gọi, thức tỉnh tâm hồn Mị. Mị lén lấy hũ rượu, "cứ uống ừng ực từng bát". Uống cho tan nỗi hận! uống cho vui đi bao đau khổ chứa chất trong lòng! Say "lịm mặt", Mị "sống về ngày trước". Mị nhớ lại thời con gái, Mị thổi sáo bao người mê. Tiếng sáo gọi bạn tình đã nhập vào hồn Mị, "tải Mị vắng vắng tiếng sáo. Mị đã thật sự hồi sinh và hồi xuân. Mị tự ý thức là "Mị trẻ lắm, Mị vẫn trẻ". Mị cảm thấy "phơi phới", trong lòng "đột nhiên vui sướng" như những đêm Tết ngày trước thời con gái. Mị muốn đi chơi Tết. Khao khát được sống trong tình yêu hạnh phúc như ngọn lửa bùng cháy tâm hồn Mị.

Mị được thức tỉnh về cảnh ngộ. Mị thấy vô lý, bất công đến tận nhẫn, đến cay đắng. Bao nhiêu người có chồng cũng đi chơi ngày Tết. Mị với A Sử "không có lòng với nhau mà vẫn phải ở với nhau!". Thật là trớ trêu! Mị muốn ăn lá ngón cho chết. Mị ứa nước mắt. Tiếng sáo gọi bạn yêu đang "lửng lơ bay" ngoài đường. Đó là tâm lý của Mị trong đêm tình mùa xuân. Tiếng sáo lay tỉnh Mị đang "vùng vẫy" cố thoát cảnh ngộ đau khổ và tủi nhục!

Mị đã phản kháng, đã hành động. Mị xắn mỡ bỏ vào đĩa đèn cho sáng. Với tay lấy váy hoa, rút thêm cái áo, quần lại tóc. Mị "sắp đi chơi". Hành động Mị ngang nhiên diễn ra trước mắt thằng A Sử. Mị chẳng thèm trả lời câu hỏi của hắn: "Mày muốn đi chơi à?". Mị đã bị thằng A Sử trói vào cột buồng bằng cả một thúng sợi đay, làm cho Mị "không cúi, không nghiêng đầu được nữa". Mặc dù lúc mê lúc tỉnh, lúc khắp người "bị dây trói thít lại, đau nhức", nhưng Mị vẫn "nòng nân. tha thiết nhớ, "vẫn nghe tiếng sáo đưa Mị đi theo những cuộc chơi, những đám chơi". Điều đó cho thấy, Mị được thức tỉnh về tình yêu, về

hạnh phúc, lòng khao khát của Mị rất mãnh liệt. Đêm tình mùa xuân cho thấy ngòi bút phân tích tâm lí và hành động Mị, con người thức tỉnh của Tô Hoài rất tinh tế, sâu sắc. Trăng vàng thắm đượm tinh thần nhân văn cao cả.

Mị có bị ngã gục trước số phận đen tối tù nhục không? Con ma nhà thống lí, uy quyền của Pá Tra, bộ mặt độc ác của A Sử, và món nợ truyền kiếp, tất cả đã thít chặt Mị bằng những sợi dây oan nghiệt vô hình. Sau đêm bị trói ấy, Mị mỗi ngày một tê dại đi, Mị "chỉ còn biết, còn ở với ngọn lửa". Đêm nào, Mị cũng "thức sưởi lửa suốt đêm". Mị và A Phủ "gặp nhau" tại nhà thống lí như một tiền định. Người con dâu gạt nợ. Người vì tội đánh con quan mà trở thành người "vay nợ, ở nợ". Cả hai đều là con trâu, con ngựa của nhà thống lí. Mị đã bị A Sử trói đứng suốt đêm bằng một thúng sợi đay. A Phủ vì tội để hổ bắt mất một con bò mà bị Pá Tra trói vào cọc bằng một cuộn mây, "trói cho đến chết". A Phủ bị trói đã mấy ngày đêm. Mỗi đêm, nghe tiếng phù phù thổi bếp, A Phủ "mở mắt"...; thấy ngọn lửa sưởi bùng lên, A Phủ "trừng mắt". Mị nhìn sang, rồi "thần nhiên" thổi lửa, hơ tay. Cho dù "nếu A Phủ là cái xác chết đứng đấy, cũng thế thôi". Tâm hồn Mị đã héo hắt, đã tàn lụi, đã giá lạnh đi đến cùng cực! Thật đáng sợ.

Nhưng rồi cảnh ngộ, tình thương và lòng căm thù đã thức tỉnh ý thức Mị, tâm hồn Mị. Qua "ngọn lửa bập bùng", Mị "lé mắt trông sang" Mị xúc động khi nhìn thấy "một dòng nước mắt lấp lánh bò xuống hai hõm mắt đỏ xám đen lại" của A Phủ. Mị nhớ lại đêm năm trước, A Sử cũng trói đứng Mị như thế. Mị khẽ thốt lên lời than: "Trời ơi!...". Mị nguyên rủa cha con thống lí: "Chúng nó thật độc ác". Bao cảnh thương tâm đồng hiện trong tâm hồn Mị: bắt trói đứng người ta đến chết, nó bắt mình chết cũng thôi, nó bắt trói đến chết người đàn bà ngày trước cũng ở cái nhà này". Mị tự thương cảnh ngộ mình, thương A Phủ trên bờ vực thẳm, khi từ thần đã gõ cửa: "Cơ chừng này chỉ đêm mai là người kia chết, chết đau, chết đói, chết rét, phải chết". Mị nghĩ đến thân phận mình, tưởng như là cam chịu: "Ta là thân đàn bà, nó đã bắt ta để trình ma nhà nó rồi thì chỉ còn biết đợi ngày rũ xương ở đây thôi...". Mị ý thức được, A Phủ không thể chết, "việc gì mà phải chết thế". Con đường thức tỉnh của con người thức tỉnh là con đường vòng, có lúc ngập ngừng do dự, có lúc quyết liệt. Mị cùng thế, Mị tưởng tượng A Phủ trốn thoát, Mị sẽ bị thế mạng trên cái cọc oan nghiệt ấy! Đám than vạc hẩn hủ. Hình như bóng tối cho Mị sức mạnh, "trong tình cảnh này, làm sao Mị cũng không thấy sợ...".

Hành động của con người thức tỉnh là "hành động tự phủ định, hành động tự giải thoát" (J.P.Sartre). Mị đã toan ăn lá ngón để tự tử, đó là ra lệnh: "Đi ngay!". Rồi Mị đứng lặng trong bóng tối. Đó là "khoảnh khắc bi kịch". Ở lại địa ngục, là chết trong đau đớn như người đàn bà nợ. Chạy trốn còn có thể sống. Mị nói liên tiếp hai câu như kêu cứu và đuổi chạy theo A Phủ: "A Phủ cho tôi đi, ở đây thì chết mất...". Mị và A Phủ diu nhau cùng chạy trốn đến Phiềng Sa khu du kích. Phiềng Sa là chốn nương thân cho họ. Cách mạng và kháng chiến mới là đất hứa, đất thánh cho người thức tỉnh. Mị cắt dây trói A Phủ cũng là tự cắt dây trói để giải thoát mình. Như con chim sổ lồng, Mị từ bóng tối vươn tới ánh sáng, từ nô lệ tù nhục mà giành được tự do, hạnh phúc, cùng với A Phủ nên vợ nên chồng, rồi trở thành chiến sĩ du kích.

Mị là nhân vật thức tỉnh. Tô Hoài đã phân tích tinh tế, sâu sắc mọi biến thái về tâm lý và hành động Mị trong quá trình thức tỉnh với tất cả tình thương xót và đồng cảm sâu sắc. Mị là nhân vật thức tỉnh có sức mạnh phản kháng và sức sống tiềm tàng. Nhân vật Mị đã góp phần thể hiện giá trị nhân đạo của truyện Vợ chồng A Phủ.